

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Beyond the dichotomy between migrant smuggling and human trafficking: a Belgian case study on the governance of migrants in transit

Massol de Rebetz, R.M.F.A. de

Citation

Massol de Rebetz, R. M. F. A. de. (2023, May 25). *Beyond the dichotomy between migrant smuggling and human trafficking: a Belgian case study on the governance of migrants in transit*. Meijers-reeks. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3618746>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3618746>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting (Dutch summary)

VOORBIJ DE DICHOTOMIE TUSSEN MENSENSMOKKEL EN MENSENHANDEL
Een Belgische casestudy over het bestuur omtrent migranten in transit.

Meer dan twintig jaar geleden werd in Palermo het Verdrag van de Verenigde Naties (VN) tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad en twee aanvullende protocollen aangenomen, wat resulteerde in de constructie van een juridische dichotomie tussen de smokkel van migranten en mensenhandel. De gecreëerde juridische afbakening van deze misdrijven behelst onder meer een aanzienlijk verschil wat betreft de bescherming die wordt toegekend aan enerzijds het 'object' van mensensmokkel en anderzijds het 'slachtoffer' van mensenhandel. Deze dissertatie neemt de omstreden dichotomie als vertrekpunt en beantwoordt daarbij de volgende onderzoeksvraag:

Hoe beïnvloedt de in België ontwikkelde alternatieve benadering van de strikte juridische dichotomie tussen mensensmokkel en mensenhandel de aanpak van het fenomeen transitmigratie?

Deze vraag wordt beantwoordt door België, lid van het Schengengebied, als casestudy te nemen. Wanneer men kijkt naar de (wetenschappelijke) kritiek op de strikte juridische tweedeling tussen de twee complexe misdrijven en de operationele verbanden tussen de twee – welk gebied vaak wordt aangeduid als een 'grijze zone' – lijkt de discussie zich te centreren rondom grofweg drie elementen: (1) de aan-/afwezigheid van uitbuiting, (2) de aan-/afwezigheid van (gedeeltelijke of volledige) instemming, en (3) de schuldhorigheidsdimensie die gesmokkelde migranten potentieel kwetsbaarder maakt voor uitbuiting. Dit onderzoek positioneert de ontstaansgeschiedenis van de juridische dichotomie in haar historisch-socio-politieke context, waarbinnen de zorg omtrent de door natiestaten ervaren erosie van de soevereiniteit in het huidige geglobaliseerde tijdperk alomtegenwoordig is. Daarnaast benadrukt dit onderzoek hoe het ontstaan van de juridische dichotomie en de conceptualisering van het mensensmokkelfenomeen als een probleem van grensbewaking verband houdt met meer algemene processen waarbij migratiekwesies worden geduid in termen van veiligheid; zo kan het enorme verschil in de beveiliging die wordt geboden aan (onwaardig) gesmokkelde migranten en (waardig) slachtoffers van mensenhandel verklaard worden door de neiging van staten

om de status quo van hun reeds bestaande migratiewetten te handhaven. Door het ontwikkelen van een alternatieve beschermende aanpak (hierna, conform de Engelstalige terminologie, aangeduid als 'de derde-wegbenadering') lijkt de Belgische wetgever het bestaan van een onrechtvaardige ongelijkheid in de behandeling en bescherming van slachtoffers van smokkel enerzijds en van mensenhandel anderzijds te erkennen. Door het invoeren van een nieuwe categorie van slachtofferschap gekoppeld aan de juridische categorie van het bestaan van 'ernstige vormen van mensensmokkel' kent de Belgische wetgever onder een aantal omstandigheden een beschermde juridische status toe aan slachtoffers die binnen deze categorie worden geacht te vallen. Het bijzondere is dat een dergelijke status doorgaans strikt is voorbehouden aan slachtoffers van mensenhandel.

Deze rechtssociologische dissertatie richt zich specifiek op twee centrale elementen in de implementatie van beleid omtrent mensensmokkel en mensenhandel binnen de Belgische context. Het eerste element is het functioneren van het unieke rechtskader *in de praktijk*. Binnen dit kader lijkt, gezien vanuit een louter juridisch perspectief, meer ruimte voor nuance te bestaan tussen de doorgaans strikte juridische dichotomie tussen mensensmokkel en mensenhandel. Het tweede element is het concept *transit*, begrepen binnen de context van intra-Schengen grensmobiliteit en in het bijzonder het gegeven de positie die België binnen Europa inneemt als zowel eind- als doorreisbestemming voor migranten. Het concept *transit*, dat doorgaans nauwelijks wordt gebruikt bij het beschrijven van migratiestromen binnen het vaak als grenzeloos beschouwde Schengengebied, wordt in deze studie onderzocht vanuit een zowel conceptueel als empirisch perspectief. Dit onderzoek presenteert bevindingen op basis van een *mixed-method* onderzoeksdesign waarbinnen een juridische, beleids- en documentenanalyse is gecombineerd met semigestructureerde kwalitatieve expertinterviews met sleutelactoren in het veld van zowel mensensmokkel als mensenhandel in België.

Om een antwoord te formuleren op de centrale onderzoeksvraag benadrukt *hoofdstuk 2* het gelaagde karakter van het toepasbare rechtskader in België. Het onderzoek brengt in eerste instantie de prevalentie benaderingen en narratieven binnen beleid en wetgeving van de Europese Unie (EU) gericht op het tegengaan van mensensmokkel en mensenhandel in kaart, en beschrijft hoe deze zich concreet laten vertalen in wetgeving op nationaal niveau. Uit een analyse van de normatieve beginselen die ten grondslag liggen aan het misdrijf mensensmokkel blijkt allereerst dat de faciliteringsrichtlijn van de EU duidelijk afwijkt van het Smokkel Protocol opgesteld door de VN; vooral voor wat betreft de reikwijdte van de strafbaarstelling en de individuele rechtsbescherming van migranten lijkt er een groot verschil tussen de twee benaderingen. De analyse van de narratieven zoals die binnen het EU-beleid omtrent mensensmokkel sinds 2015 kunnen worden waargenomen, illustreert dat er, met name wat betreft de reikwijdte van het faciliteringsmisdrijf, zichtbare incoherenties en inconsistenties bestaan tussen de verschillende beleidsnarratieven die

worden gebruikt in de beschrijving van mensensmokkel. Dit reflecteert het veelzijdige en dynamische karakter van het fenomeen binnen EU-wetgeving en beleid. De analyse illustreert voorts dat de EU-beleidsmakers het fenomeen nog steeds in de eerste plaats vanuit het oogpunt van criminaliteit en veiligheid beschrijven, ondanks het feit dat ze zich tegelijkertijd steeds meer bewust lijken te worden van de risico's die gesmokkelde migranten lopen tijdens hun migratietrajecten. Alles bij elkaar onderstrepen de bevindingen dat de reactie op mensensmokkel moet worden begrepen tegen de achtergrond van een bredere securitisering van migratieprocessen in de EU. Gezien de raakvlakken tussen mensenhandel en mensensmokkel, en gezien de algemeen erkende problemen om slachtoffers van mensenhandel adequaat te identificeren, blijkt uit de resultaten van de analyse van het rechtskader ter bestrijding van mensenhandel gehanteerd door de EU dat er sprake is van een tweeledige aanpak van mensenhandel: een op mensenrechten en slachtoffers gerichte aanpak en een aanpak die misdaadbestrijding centraal stelt.

In *hoofdstuk 2* wordt voorts ook ingegaan op het vraagstuk hoe de verschillende narratieven rondom de fenomenen mensenshandel en mensensmokkel zich concreet laten vertalen in het Belgische wettelijke kader. Uit de bevindingen blijkt dat het Belgische rechtskader op het eerste gezicht meer in overeenstemming lijkt te zijn met het smokkelprotocol van de VN dan met de EU-faciliteringsrichtlijn. Zo blijkt onder meer uit de rationale achter en de omvang van het toepassingsgebied, de gemaakte terminologische keuzes (*trafic des êtres humains*) en de invoering van een afzonderlijk faciliteringsmisdrijf waarmee humanitaire hulp specifiek uitgesloten wordt van het toepassingsgebied van het smokkelmisdrijf, dat de Belgische wetgeving meer in overeenstemming is met het Protocol tegen smokkel van migranten van de VN. Daarbij geeft de invoering van het unieke rechtskader waarbinnen slachtoffers van ernstige vormen van mensensmokkel aanspraak kunnen maken op een beschermde status, blijk van erkenning van de risico's op slachtofferschap die gesmokkelde migranten lopen. In dat opzicht biedt het nationale rechtskader aanzienlijk meer mogelijkheden tot bescherming dan beschikbaar binnen het regionale en internationale rechtskader. Desalniettemin laat de analyse eveneens een doorwerking zien van de op EU-niveau prevalerende aanpak van criminaliteitsbestrijding en grensbewaking op het nationale Belgische niveau, met name wat betreft het overwicht van de belangen van het Openbaar Ministerie binnen de procedure, de strictu sensu-invoering van het faciliteringsmisdrijf en het feit dat het illegaal overschrijden van de Belgische grenzen evenals illegaal verblijf op het grondgebied worden bestraft met strafrechtelijke sancties en vrijheidsstraffen. Het grondige en kritische onderzoek van de 'law in the books' op supranationaal, Europees en nationaal niveau dat binnen dit hoofdstuk wordt gepresenteerd toont een complex beeld waarin een op mensenrechten gerichte aanpak en een aanpak gericht op misdaadbestrijding aan de grens naast elkaar bestaan en samen worden gebruikt ter duiding en bestrijding van het fenomeen mensensmokkel.

Aangezien België onder meer kan worden beschouwd als een land dat door migranten wordt gebruikt als een doorreisland of 'transitland', richt *hoofdstuk 3* zich op de vraag of het omstreden begrip van *transitmigratie* nuttig kan zijn in het beter begrijpen en ontwarren van het vage/grijze gebied op het raakvlak tussen mensensmokkel en mensenhandel. Uit onderzoek naar het huidige gebruik van het begrip in hedendaagse literatuur en beleidsdocumenten blijkt dat *transit* doorgaans verwijst naar situaties buiten of aan de grens van EU-gebied. *Hoofdstuk 3* bevat een analyse van de kritische en empirische literatuur die zich richt op het in kaart brengen en bediscussiëren van het grijze gebied (ook wel 'tussengebied') tussen mensensmokkel en mensenhandel. Uit deze literatuur komt naar voren dat het maken van een duidelijk onderscheid tussen beide begrippen ingewikkeld blijkt. De bevindingen onderstrepen de reële kwetsbaarheid van de gesmokkelde migranten en wijzen op een dynamiek die niet overeenkomt met de geconstrueerde juridische taxonomieën van mensensmokkel als mensenhandel. Daarbij identificeert en deconstrueert de analyse eveneens de prevalerende stereotype voorstellingen van beide misdrijven, onder meer wat betreft de ideaaltypische veronderstelling van slachtoffer- en daderschap bij zowel mensensmokkel als mensenhandel en de aannames rondom gender, agency en instemming die bijdragen aan het creëren van realiteiten/waarheden waarop de dichotomie tussen beide fenomenen is gestoeld. Het hoofdstuk benadrukt eveneens de gevaren van instrumentele verbondenheid tussen de fenomenen veroorzaakt door de media, wetgeving en beleid. Uit de resultaten blijkt verder hoe de kwetsbaarheid van migranten voor misbruik en/of uitbuiting waarschijnlijk toeneemt in doorreis- of *transit*-zones waar gestrande individuen binnen de EU trachten hun (in toenemende mate) gefragmenteerde migratietrajecten voort te zetten. Om die reden pleit *hoofdstuk 3*, dat zich baseert op twee grondige literatuurstudies waarin onder andere gekeken is naar intra-Schengen grensmobiliteit, voor het gebruik van de definitie van *transitmigratie* zoals gehanteerd binnen de academische literatuur en beleid, niet alleen wanneer het gaat om de grensmobiliteit aan de buitengrenzen van de EU, maar ook wanneer het soortgelijke processen binnen het Schengengebied (intra-Schengen) betreft. Het gebruik van de term is echter alleen wenselijk indien deze zorgvuldig wordt gedefinieerd en begrepen wordt vanuit het subjectieve perspectief van de migrant als een fase van ervaren onvrijwillige (im)mobiliteit in een 'proces van beweging in een specifieke migratierichting' (Schapendonk 2012: 579). Vanuit een conceptueel standpunt is deze definitie om drie belangrijke redenen nuttig. Ten eerste is de definitie ruim genoeg om mobiliteitsprocessen binnen de EU te omvatten. Ten tweede verhuult de definitie, door het woord 'onvrijwillig' te gebruiken, niet de actieve rol van de door de overheid ingegeven grenspraktijken die consequenties hebben voor de (im)mobiliteit ervaren door migranten tijdens hun reis en die hun al kwetsbare positie verder kan versterken. Ten slotte kan de term *transitmigratie*, zonder de complexe concepten mensensmokkel en mensenhandel te bagatelliseren, zowel wetenschappers als mensen

binnen de praktijk ertoe aanzetten om oog te houden voor de bijzonder kwetsbare positie van personen die gestrand zijn of gedwongen worden zich te bewegen binnen doorreisruimten. Op basis van de wazige empirische realiteit van de grijze zone op het raakvlak van de twee fenomenen wordt betoogd dat de term *transitmigratie* kan dienen als een nuttige lens, waarmee kan worden voorkomen dat men mensensmokkel en mensenhandel valselijk beschouwt als twee strikt gescheiden verschijnselen en waarmee de strenge categorisering van individuen in een van de twee juridische/administratieve hokjes ter discussie kan worden gesteld.

Hoofdstuk 2 en hoofdstuk 3 richten zich op de normatieve funderingen, de dominante narratieven, benaderingen en aannames die ten grondslag liggen aan zowel mensensmokkel en mensenhandel. Tezamen zijn deze elementen essentieel in de constructie van de werkelijkheid waarmee personen die met beide fenomenen werken geconfronteerd worden in de praktijk. In *hoofdstuk 4* en *hoofdstuk 5* wordt vanuit een empirisch perspectief onderzocht hoe het Belgische rechtskader in de praktijk opereert in reactie op ernstige vormen van mensensmokkel. Deze hoofdstukken behandelen de complexe operationalisering en implementatie van normen die zijn vastgelegd in een gefragmenteerde en gelaagde nationale en Europese institutionele context. Migranten op doorreis in België, maar ook meer algemeen binnen het Schengengebied, bevinden zich op een kruispunt van verschillende rechtssystemen, waardoor de bevoegdheden en jurisdicties wat betreft het besturen van migranten onvermijdelijk verspreid zijn over meerdere actoren. De bevindingen in beide hoofdstukken illustreren dat deze versnippering van bevoegdheden met name te wijten is aan het feit dat het bestuur van de mobiliteitsstromen binnen het Schengengebied zich afspeelt binnen de intersectie van meerdere, gepolitiseerde 'gevechten' die onderling aan elkaar gelieerd en met elkaar in spanning zijn; hier kruisen discussies rondom de strijd tegen irreguliere migratie (waaronder doorreismigratie) en discussies omtrent de handhaving van veiligheid en publieke orde elkaar, waardoor deze specifieke *locus* zich bevindt op het snijvlak van verschillende rechtsgebieden. Deze specifieke *locus* bevindt zich met name op het snijvlak van het strafrecht met de justitiële dimensie die noodzakelijkerwijs betrokken is wanneer de beschermingsdimensie in gang wordt gezet, en het bestuursrecht wanneer gesmokkelde migranten administratief worden 'aangepakt' door de autoriteiten, ofwel in het kader van de bestrijding van 'transmigratie', ofwel in het kader van handhaving van de veiligheid en de openbare orde.

Door het gebruik van verschillende conceptuele uitgangspunten brengen beide hoofdstukken in beeld dat de veelbelovende unieke en alternatieve Belgische aanpak die het mogelijk maakt voor slachtoffers van ernstige vormen van mensensmokkel om een beschermde status toegekend te krijgen in de praktijk maar zelden daadwerkelijk gebruikt wordt. Hoewel het wellicht op het eerste gezicht aannemelijk lijkt dat het minimale gebruik van deze beschermende aanpak verklaard kan worden door een gebrek aan kennis danwel

interesse vanuit de migranten die via België doorreizen naar het Verenigd Koninkrijk om de procedure te starten, schetsen de resultaten van beide hoofdstukken een meer complex beeld, waarbij zes hoofdzaken geïdentificeerd kunnen worden die het beperkte gebruik van deze bijzonder beschermingsprocedure helpen begrijpen. Zo benadrukken de bevindingen cruciale problemen omtrent de institutionele capaciteit, die verder bemoeilijkt wordt door het ingewikkelde Belgische institutionele kader waarbinnen verschillende verantwoordelijke actoren moeten navigeren. Daarnaast blijkt sprake van een gebrek aan sensibilisering en training op het niveau van eerstelijnsmedewerkers waardoor zij de procedures niet op een geharmoniseerde manier (kunnen) uitvoeren, dit geldt in het bijzonder voor de cruciale informatie over de procedure die moet worden verstrekt aan migranten die onder verzwarende omstandigheden worden gesmokkeld. Een belangrijke bevinding in beide hoofdstukken is bovendien de zichtbare neiging van actoren om hun verantwoordelijkheid te ontlopen door deze af te schuiven op andere actoren op lokaal, nationaal of Europees niveau; een tendens die verder gestimuleerd of versterkt wordt door de versnippering van bevoegdheden over de talrijke actoren die in verschillende hoedanigheden en op uiteenlopende niveaus betrokken zijn bij de uitvoering van het beleid.

Hoofdstuk 4 onderzoekt op kritische wijze de (discretionaire) besluitvorming van de actoren verantwoordelijk voor de handhaving van het beschermende rechtskader. Tijdens de gesprekken met respondenten werd veelal gebruik gemaakt van een *care narrative*, woordkeuzes en omschrijvingen die verwijzen naar de zorg rondom de veiligheid van migranten. Dit duidt op een toenemende zorg omtrent mensenrechten. Het concept *humanitarian borderlands* beschrijft een spanningsveld waarbinnen de doelstellingen wat betreft de veiligheid van kwetsbare individuen in precarie leefomstandigheden kunnen botsen met de doelstelling omtrent nationale veiligheid. De bevindingen laten eveneens een spanningsveld zien; deze bevestigen de cruciale rol van de morele economie bij de besluitvorming van bureaucraten en benadrukken het naast elkaar bestaan van narratieven van repressie en mededogen. Hoewel veel respondenten zich bewust toonden van de beschermingsgerichte aanpak en deze beschreven als tegenwicht tegen de strenge juridische dichotomie, blijkt uit de schaarse toepassing van de procedure en de bevindingen dat het in de praktijk een uitdaging blijft om het strikte onderscheid tussen mensensmokkel en mensenhandel te doorbreken.

In *Hoofdstuk 5* wordt het functioneren van de Belgische derde-wegbenadering verder onderzocht door de lens van literatuur omtrent besluitvorming in combinatie met een rechtspluralistische benadering, waarbij specifiek ingegaan wordt op het complexe web van elkaar kruisende rechtsstelsels (voornamelijk bestuurs- en strafrecht) en de versnipperde bevoegdheden van de verschillende actoren die betrokken zijn bij het (sociaal-juridische) besturen van migranten op doorreis. Het hoofdstuk toont de waarde van een uitgebreidere 'crimmigratie'-lens, waarbij niet enkel gezocht wordt naar de overlap

tussen de twee hierboven genoemde rechtsgebieden, maar waarbij juist ook aandacht is voor de punten waarop ze van elkaar verschillen en gescheiden zijn. Zo kan in kaart gebracht worden hoe de betrokken actoren de individuele rechtsgebieden op strategische wijze mobiliseren en eventueel combineren. De empirische resultaten tonen dat, in de praktijk, de bestuurlijke aanpak van migranten in transit begrepen moet worden in de context van de strijd tegen irreguliere (trans)migratie en de handhaving van openbare orde en veiligheid. Deze benadering lijkt ook te prevaleren boven de strafrechtelijke aanpak. *Hoofdstuk 5* laat zien dat het besluit om wel of niet op te treden, evenals de keuze voor de 'bril' waarmee de migrant in kwestie wordt gezien (een strafrechtelijke bril of een immigratiebeheer bril) cruciale gevolgen heeft voor het bestuur van migranten op doorreis, die onopgemerkt, genegeerd of beschermd kunnen worden, of in het ergste geval gecriminaliseerd en gestraft.

Zowel *hoofdstuk 4* als *hoofdstuk 5* behandelen op een empirische wijze het transit-element als cruciaal element in het verklaren van het minimale gebruik van de alternatieve benadering in de praktijk. Op nationaal niveau bezien, blijkt het tijdelijke karakter van het verblijf van de gesmokkelde migranten op het grondgebied en het feit dat de bestrijding van illegale migratie op bepaalde momenten prioriteit krijgt, belangrijk om het gebrek aan of de ontoereikendheid van de informatie die gesmokkelde migranten in verzwarenden omstandigheden ontvangen over de procedure, de voordelen en de voorwaarden ervan, te begrijpen. Dit element van tijdelijkheid kan bovendien het vermogen van de overheidsinstanties belemmeren om migranten adequaat te identificeren als vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel en/of mensen-smokkel met verzwarenden omstandigheden. De stereotype en gangbare voorstelling van het 'ideale' slachtoffer (met name wat betreft begrippen als instemming, agency en uitbuiting) kan in de praktijk haaks staan op het specifieke profiel van migranten op doorreis en een rol spelen bij dit gebrek aan identificatie, vooral wanneer eerstelijns politieagenten zich niet bewust zijn van de complexe dynamiek van beide verschijnselen. Daarnaast kunnen migranten op doorreis in België relatief korte periodes terecht komen in omstandigheden van uitbuiting om het volgende deel van hun reis te financieren, maar kunnen pragmatische overwegingen, met name wat betreft het verzamelen van bewijsmateriaal, helpen verklaren waarom potentiële slachtoffers van mensenhandel niet worden geïdentificeerd en niet worden beschermd. Ook op Europees niveau bezien is het belangrijk om het transit-element in beschouwing te nemen met betrekking tot het bestuur van ongeoorloofde doorreis mobiliteit of 'secundaire migratiebewegingen' binnen het Schengengebied. Door een gebrek aan consensus en derhalve aan structurele en geharmoniseerde oplossingen voor kwesties rondom secundaire migratiebewegingen, ontstaat een tendens waarbij de verantwoordelijkheid wordt afgeschoven op andere actoren en, in dit geval, op andere lidstaten.

De gepresenteerde bevindingen demonstreren op inzichtelijke wijze dat de strikte juridische dichotomie tussen mensensmokkel en mensenhandel is

gebaseerd op primitieve en soms foutieve aannames die niet overeenstemmen met de empirische realiteit. Daarbij tonen de resultaten van de Belgische case-study dat het kunstmatige onderscheid tussen beide verschijnselen concrete gevolgen heeft voor bescherming, of het gebrek daaraan, van (gesmokkelde) individuen in beweging. Deze individuen bevinden zich regelmatig in kwetsbare situaties waardoor ze geconfronteerd kunnen worden met misbruik en uitbuiting gedurende hun migratietocht, zowel binnen als aan de grenzen van het Schengengebied. Met het oog op de noodzakelijke bescherming van kwetsbare individuen, benadert *hoofdstuk 6* de kwestie vanuit een mensenrechtenperspectief, waarmee het geografische toepassingsgebied wordt uitgebreid tot de jurisdictie van de Raad van Europa. Het hoofdstuk kan gelezen worden als een gedachte-experiment, waarin wordt onderzocht hoe mensenrechten concreet gemobiliseerd kunnen worden om de kwetsbare positie van gesmokkelde doorreismigranten te verminderen. Het argument dat volgt uit het gedachte-experiment richt zich op strategische advocaten (*litigators*) en pleit voor een gedifferentieerde bescherming voor specifieke smokkelervaringen voor migranten met een uitzonderlijk kwetsbaarheidsprofiel.

Hoofdstuk 6 bouwt voort op de voorgaande hoofdstukken en deconstrueert de vooroordelen en het beeld omtrent mensensmokkel als een slachtofferloos misdrijf door te benadrukken dat smokkel kan leiden tot de schending van mensenrechten, die als zodanig beschouwd moet worden. Het hoofdstuk herdefinieert de positie van de gesmokkelde migrant en positioneert deze op het snijvlak van strafrecht en mensenrechten, waarmee het suggereert dat een gedifferentieerde bescherming kan worden vervaardigd met het oog op een specifiek profiel binnen de strafrechtelijke positieve verplichtingen die voortvloeien uit het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens. Daarbij baseert het hoofdstuk zich op het kader van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en de jurisprudentie inzake de zogenoemde *positive obligations* waarin blijkt wordt gegeven van de ontvankelijkheid voor sociaalwetenschappelijke informatie en dus empirisch onderbouwde berechting. Dit biedt het Hof de unieke positie om de ongelijke bescherming binnen de strikte juridische dichotomie open te breken. Hoewel de (inter)nationale rechtsbronnen niet tot soortgelijke beschermende verplichtingen dwingen in het geval van slachtoffers van (ernstige) smokkel, beargumenteert het hoofdstuk dat het EHRM, vergelijkbaar met wat binnen de context van mensenhandel is ontwikkeld, de potentie heeft om soortgelijke beschermingsbehoeften vast te stellen en kan het voor de lidstaten verplichtingen in het leven roepen om daarin te voorzien. *Hoofdstuk 6* bouwt met name voort op theorie rondom kwetsbaarheid en promoot het concept van de 'responsieve staat' waarin, vergelijkbaar met de definitie van *transitmigratie*, de rol en verantwoordelijkheid van de staat bij het creëren van of bijdragen tot kwetsbaarheid wordt benadrukt. Het hoofdstuk beargumenteert dat het EHRM een legitieme alternatieve basis kan vinden voor bescherming van slachtoffers van mensensmokkel door zich te baseren op empirisch bewijs dat aantoonde dat slachtoffers van mensenhandel ook mensen-

rechtelijke bescherming verdienen. Het gebruik van empirisch en wetenschappelijke informatie ter onderbouwing van deze casuïstiek is noodzakelijk om te voorkomen dat er wordt gehandeld op basis van oversimplificaties ten aanzien van kwetsbaarheid.

Het laatste hoofdstuk van het proefschrift verbindt de afzonderlijke hoofdstukken met elkaar en beargumenteert, kort samengevat, dat de Belgische 'derde-weg'-aanpak een interessante oplossing biedt voor de gegronde kritiek op de juridische tweedeling tussen mensensmokkel en mensenhandel. De unieke Belgische benadering gaat immers voorbij aan de dichotomie door de onrechtvaardige ongelijkheid in termen van bescherming tussen beide verschijnselen te onderkennen. Desalniettemin maakt de case study duidelijk dat de beschermde aanpak momenteel niet veel wordt gebruikt en benadrukt de complexe dynamiek achter de schaarse toepassing van de aanpak en de consequenties hiervan voor de gesmokkelde migranten die door de Belgische jurisdictie reizen. Het laatste hoofdstuk behandelt het belang van het *transit* element dat aantoonbaar de meest cruciale theoretische en empirische bijdrage van het proefschrift aan de literatuur omtrent mensensmokkel, mensenhandel en meer in het algemeen aan de studie over grenzen en mobiliteit vormt. Naast het benoemen van de beperkingen van deze studie, de aanbevelingen voor verder onderzoek en praktische oplossingen om de bescherming te verbeteren, benadrukt de conclusie de concrete gevolgen van vaste juridische categorieën voor het leven en de ervaringen van migranten tijdens hun reis. Ondanks de erkenning van juridische categorieën als noodzakelijk kwaad om individuen noodrechten en bescherming te bieden, benadrukt het onderzoek dat juridische categorieën kritisch moeten worden benaderd en grondig moeten worden geanalyseerd – en dus ook mogelijk moeten worden bijgesteld – in het licht van de mobiliteitspraktijk zoals ervaren door betrokken actoren. Gezien de complexe positie van mensensmokkel op het snijvlak van irreguliere migratie en mensenhandel, moet beleid omtrent deze drie ingewikkelde fenomenen, in plaats van een onafhankelijke en op zichzelfstaande koers te volgen, op holistische en structurele wijze doordacht en benaderd worden.